

הַלְכוֹת נְטִילַת יָדַיִם

מִן בְּאֵר הַגּוֹלְהָ

קִנְיָ דֵינִי זְמַן קְבִיעוֹת סְעוּדָה, וְבוֹ סְעִיף אֶחָד:

א (א) *כְּשֶׁיִגְעֶיךָ שְׂעָה (ב) (ב) רְבִיעִית יִקְבַּע סְעוּדָתוֹ. וְאִם הוּא תַלְמִיד־חֵכֶם וְעוֹסֵק בְּלַמּוּדוֹ, יִמְתִּין (ג) עַד (צ) שְׂעָה שְׁשִׁית. וְלֹא יֵאָחֵר יוֹתֵר, דִּהְיִי כְּזוֹרֵק (ד) אֶבֶן (ה) לְחֻמַּת (ה) אִם לֹא טַעַם מִיָּד בְּצַפְרָא:

קִנְיָ דֵינִי נְטִילַת יָדַיִם לְסְעוּדָה, וְבוֹ י"ג סְעִיפִים:

א (א) *כְּשֶׁיִבּוֹא (ב) לְאָכַל פֶּת (ג) בְּשִׁמְכֶרְכִּין עָלָיו 'הַמוֹצֵיא' (ד) יִטַּל (ה) נְדִי, (ה) אֶפְלוֹ אֵינּוּ יוֹדֵעַ לְהֵם שׁוֹם טַמְאָה, [*] (ו) וַיִּבְרַךְ 'עַל נְטִילַת יָדַיִם'. יֵאָבֵל לְפֶת שְׂאִין מְכֶרְכִּין עָלָיו 'הַמוֹצֵיא', כְּגוֹן (ז) לְחֻמְנִיּוֹת (פְּרוּשׁ, סְטוּר״ט בְּלַעֲזוֹ) דְּקוֹת אוֹ פֶת הַבָּאָה בְּכִיסְנִין (פְּרוּשׁ, פֶּת עֲשׂוּיָה עִם צוּקְאָרוֹ וְשִׁקְדִים וְאֶגְזִיִּים) (ח) וְאֵינּוּ (ט) קוֹבֵעַ סְעוּדָה עֲלֵיהֶם, אֵין צְרִיף נְטִילַת יָדַיִם: ב יֵישׁ מִי שְׂאוּמֵר, שְׂאֵם אֵינּוּ אוֹכֵל אֶלְאִ

א תליו ק"ה
ב סמכיים פסקו ו
מהלכות נכבות
ג משמעות נכס"ם
ד"ש פסקו קפא
התלה ד רוקמ

בְּאֵר הַיִּטָּב

(ב) רְבִיעִית. בְּמַעֲנֵית דָּף כַּה מְשַׁמֵּעַ דְּחֻשְׁבִּין מְשַׁעָה שְׁקָם מִמַּשְׁתּוֹ, וּבִפְסוּחִים דָּף יב מְשַׁמֵּעַ דְּחֻשְׁבִּין מְעֻלּוֹת הַשַּׁחַר, וְגו' דְּמֵאִי דְּחֻשְׁבִּין מַעֲיָה מִשׁוּם דְּרַב הַעוֹלָם עוֹמְדִים בְּעַמּוּדֵי-הַשַּׁחַר, וּמִכָּאן יֵישׁ לִישָׁב מַה שְׂמֵאֲרִיכִין בְּשֶׁבֶת וְיוֹיֵט לְפַעְמִים אַחַר ו' שְׁעוֹת הֵיוּ מִשׁוּם דְּחֻשְׁבִּין ו' שְׁעוֹת מְשַׁעָה שְׁקָמִים מִמַּשְׁתָּם, מ"א: (ג) שְׂעָה ו'. פְּרוּשׁ, תַּחֲלַת שְׂעָה ו' וְאֶבֶל סְמ"ע וְשִׁיף בַּח"מ פֶּסְקוֹ דְּאֶפְלוֹ בְּסוּף שְׂעָה שְׁשִׁית לֹא הָיוּ זוֹרֵק אֶבֶן לְחֻמַּת, וּבִסְפָר אֵלֶיהָ נִבְּחָה הַבֵּיא רָצָה לְדַבְּרֵיהֶם, ע"ש. וְנִשִּׁים אֲכִילְתוּ בַּיּוֹם קֵלָה מִבְּלִילָה, וְטוֹב שִׂיאֲכַל כִּי"פ בַּיּוֹם אִם חָלַשׁ לְבוֹ וְאֵל מִלֵּא כְּרִסוֹ בַּפֶּעַם אַחַת. וְהִתְנַהֵג ע"פ הַתּוֹרָה, בְּעֶרְבַּ בִּשְׂרָה, הַאֲר"י ז"ל. וַיִּפְתַּח קֶדֶם סְעוּדָתוֹ. לֹא לְבַעֲי אֲנִשׁ לְבִשְׂלֵא מִזּוֹנָא מִן יוֹמָא לְיוֹמָא אַתְרָא, זֵהֵר פ' בְּשִׁלְחַן, מ"א: (ג) לְחֻמַּת. פְּרוּשׁ, כִּשְׁהַחֲמַת אֵינָה מְלֵאָה בְּזֶן נִפְתָּם וּמִיָּחִיּוֹת שֶׁם אֶבֶן שֶׁתָּהָא מְלֵאָה, וְטוֹב הֵינָה שִׁימְלֵאָהּ בְּזֶן, שְׁל"ה: (ב) נְדִי, צְרִיף לְטַל יד יִמְן תַּחֲלָה כְּדִי שֶׁתִּשְׁמַשׁ שְׁהַשְׂמַל לְמִין, בְּרַקְנָט"י פ' עַקֵּב, מ"א. וְהַבְּאֵר הַיִּטָּב אֲשֶׁר לְפָנָי פֶּתַח עַל הַמַּיָּא שְׂעוּדָה בְּזוֹ, ע"ש, וְהוּא טַעַם וְלֹא נָתַח בְּרַקְנָט"י עַצְמוֹ, ע"ש: (ג) קוֹבֵעַ. וְאִם קוֹבֵעַ סְעוּדָתוֹ עָלָיו דְּצְרִיף לְכַרְךָ הַמוֹצֵיא יִטַּל בְּלֵא בְּכַהֵה אוֹ יֵאֲכַל פֶּת אַחַר תַּחֲלָה, שְׁל"ה וְכֹלְהוּ, אֶבֶל הַשְּׂוֹי וּמ"א

מְשַׁעָה בְּרוּרָה

א (א) כְּשֶׁיִגְעֶיךָ שְׂעָה וְכוּ'. הֵינּוּ לְכָל אָדָם, אֶבֶל פּוֹעֲלִים, אֲמִרְיָן בְּגִמְרָא דְּזִמְן סְעוּדָתָן הוּא בְּשְׂעָה חֲמִישִׁית: (ב) רְבִיעִית. כְּשֶׁקָם בְּעַמּוּדֵי-הַשַּׁחַר חֻשְׁבִּין הַשְּׁעוֹת מִתַּחֲלַת הַיּוֹם, וּכְשֶׁקָם מִמַּשְׁתּוֹ אַחֲרֵיכֶם, חֻשְׁבִּין זְמַן מַעַת שְׁקָם מִמַּשְׁתּוֹ (מ"א): (ג) עַד שְׂעָה שְׁשִׁית. הֵינּוּ תַּחֲלַת שְׂעָה שְׁשִׁית², וְלֹא יֵאָחֵר יוֹתֵר עַל-כֹּל פְּנִים מִסּוּף שְׂעָה שְׁשִׁית (אֲחֵרוּנִים). וְהֵיא שְׂעָה רְבִיעִית וְשְׂעָה שְׁשִׁית, (ב) רוֹעָה לּוֹמֵר, וְזִמְנֹת הֵן: (ד) אֶבֶן לְחֻמַּת. כְּגוֹן חֲמַת-יָיִן שְׁחַסֵּר וְעַל-יָדֵי זֶה נִפְתָּם, וְזוֹרֵק לְטוֹכוֹ אֶבֶן שִׁתְּמֵלֵא, וְזֶה לֹא מְעַלָּה וְלֹא מוֹרִיד, דְּהֵינּוּ גּוֹפֵא לֹא נִתְרַבָּה עַל-יָדֵי זֶה, וְטוֹב הֵינָה שִׁימְלֵאָהּ בְּזֶן, כְּפִי בּוֹז הַאֲכִילָה לֹא יְתוּסַף לוֹ כַּח עַל-יָדֵי זֶה³, טוֹב שִׁנִּישִׁים אֲכִילְתוֹ בַּיּוֹם קֵלָה מִבְּלִילָה. וְיֵאָבֵל ב' פְּעַמִּים בַּיּוֹם אִם חָלַשׁ לְבוֹ, וְאֵל מִלֵּא כְּרִסוֹ בַּפֶּעַם אַחֶת⁴. וְהִתְנַהֵג עַל-פִּי מַה שְׂכָתוֹב בְּעִנְיָן הַמֵּן "בְּעֶרְבַּ בִּשְׂרָה לְאֶכְל" וְלָחֵם בְּבִקְרָא לְשַׁבַּע" (אֲחֵרוּנִים). אֵיתָא בְּזֵהֵר פְּרִשְׁתַּ בְּשִׁלְחַ: לֹא לְבַעֲי אֲנִשׁ לְבִשְׂלֵא מִזּוֹנָא מִן יוֹמָא לְיוֹמָא אוֹחְרֵי וְלֹא לְעַכְב מִזּוֹנָא מִן יוֹמָא לְיוֹמָא אוֹחְרֵי (וְהַטַּעַם, כְּדִי שִׁיבְקַשׁ כָּכֵל יוֹם עַל מוֹזוֹנֵתֵי⁵), וְיִשְׁתַּכְּחוּ עַל-יָדוֹ בְּרַכָּא כָּכֵל יוֹמָא לְיוֹמָא לְעֵלָא, עֵין שֶׁם. טוֹב (ג) שִׁיפְנָה קֶדֶם סְעוּדָתוֹ⁶: (ה) אִם לֹא טַעַם מִיָּד בְּצַפְרָא. אֶבֶל אִם טַעַם מִיָּד, לֹא הָיוּ כְּזוֹרֵק אֶבֶן לְחֻמַּת⁷. וּמִכָּל מְקוֹם לְכַתְּחֵלָה נָתַח דְּכֹן לְקַבֵּעַ סְעוּדָה בְּשְׁשִׁית אִף אִם טַעַם מִיָּד בְּצַפְרָא, דִּהָא דְּרַכָּן הֵינָה לְאָכַל פֶּת-שְׁחִירַת קֶצֶת, וְכַדְאֲמִרְיָן בְּגִמְרָא [טוֹכָה כוּן]: כַּד טַעַם בְּרִי-יָרִב וְעֵיל לְכַלָּה, וְאֶפְלוֹ הֵכִי מְשַׁמֵּעַ (ג) בְּשֶׁבֶת דָּף י דְּזִמְן סְעוּדָה הוּא עַד שְׂעָה שְׁשִׁית, וּבְעַל-כְּרַחֲמֵי כְּמוֹ שְׂכָתְבוּ:

א (א) כְּשֶׁיִבּוֹא וְכוּ'. טַעַם תַּקְנַת נְטִילָה הוּא מְשַׁנֵּי דְּבָרִים: אַחַד, מִפְּנֵי כְּרַחֲמֵי תְּרוּמָה, וְהֵינּוּ, כִּינּוֹן דְּבָרִים עֲסֻקִיּוֹת הֵן (ב) וְנוֹגְעִים בְּכָל דְּבָר, וּבְזִמְנֵי שְׁהֵינָה נוֹחַ טַמְאָה וְטַהֲרָה וְהַפְּהֵנִים

שְׂעָר הַצִּיּוֹן

(ב) מִגְּזֵי אֲבָרְהָם: (ג) מִגְּזֵי אֲבָרְהָם: (ד) דְּקָאֵר מִשְׁם בְּגִמְרָא: עַד אֵימְתֵי יוֹשְׁבֵינֵי בְּדוּן, עַד זְמַן סְעוּדָה, וּמִסְמִיךְ שֶׁם אַחַר זֶה הַבְּרִיתָא דְּזִמְן סְעוּדָה לְתַלְמִידֵי חֻמְכִים הוּא שְׂעָה שְׁשִׁית: (ב) הֵנָּה רִשִׁי"ד פֶּרֶשׁ בְּשֶׁבֶת י"ד דִּהּ הוּא מִשׁוּם נִגְיעַת זְעָה, אֶבֶל הַר"ח וְהַרְמַב"ם וְשִׂאֲרֵי פּוֹסְקִים פִּתְּחוּ מִשׁוּם טַמְאָה וּכְפָרוּשׁ רְבוּתֵיהּ שֶׁל רִשִׁי". מִכָּל מְקוֹם לְדִינָא אִם נִגַּע בְּזוֹהָר בְּאֶמְצַע אֲכִילָה גַם-כֵּן צְרִיף נְטִילָה שְׁנִית, וּבְדִלְקָמֵן בְּסִימָן כֶּסֶד⁴, ע"ש: (ג) יוֹדוּ סְמָכוּ עֵינֵי נְטִילָה אֶקְרָא אַחַר, ע"ש שְׁחֵלִין ק"ו בְּגִמְרָא: (ג) וְלִשְׁמַע הַשְּׁנִי הַנִּזְל מִשׁוּם נְקִיּוֹת, צְרִיף לּוֹמֵר נִמִּי דְּלֹא תִקְנוּ אֶלָּא כְּפֶת מִשׁוּם דִּהּוּא דְּרַחֲמֵי קְבִיעוֹת סְעוּדָה לְכַנְיָ אָדָם, וְלֹא חִשְׁשׁוּ לְנְקִיּוֹת וּקְדוּשָׁה בְּאֲכִילַת צְרִיא: (ד) וְכַמְבָּאֵר לְקַטְוֹן דָּאָם נָטַל שְׂלֵא בְּכָלִי אֵינָה נְטִילָה כָּלֵל אִף דְּנִדְוֵי נְקִיּוֹת מִזְהַמָּא: (ה) רַמְב"ם וְסַמ"ג: (ו) הֵינּוּ אִף אִם קְבַע סְעוּדָה עֲלֵיהֶם, דִּיאֲנֵי בְּכָלֵל פֶּת כָּלֵל:

הַלְכוֹת נְטִילַת יָדַיִם סִימָן קִנְחָה

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ח]

דגם 'המוציא' וברכת המזון צריך על אלו (וכו'), גם כן יתבאר שם¹³.

12) וטעם הדבר, כתב השו"ע הרב (ס"א) שלא רצו חכמים לחלק ביניהן לבין פת גמורה, כיון שקובע סעודתו עליהן כמו על הפת.

13) שם (ס"ק כד) כתב שיש אומרים שהשיעור הוא שלש או ארבע ביצים, ויש אומרים שהוא שיעור קביעות סעודה של ערב או בוקר, וכשיטתם נוטה יותר לשון השו"ע שם.

ולענין נער או זקן שטבעם לאכול מעט, כתב בביה"ל לקמן (שם ס"ו ד"ה אף על פי) שאם אכלו שיעור שדרכם תמיד לקבוע על זה, חשוב קביעות סעודה.

[שנה"צ ס"ק ח]

קדמפרש שם בהמחבר, ממילא אין צורך גם כן נטילת ידים¹⁴.

14) ולענין ברכת המזון, כתב השו"ע לקמן (ס"ו קסח ס"ו) שחייב לברך. וביאר במשנ"ב שם (ס"ק כו), שכיון שהשלים שיעור של קביעות סעודה, נתחייב בברכת המזון, אבל המוציא אינו צריך לברך, כיון שאין במה שמונח לפניו שיעור של קביעות סעודה, אלא בצירוף עם מה שכבר אכל.

[משנ"ב ס"ק ט]

היה באכל שיעור פביצה אפילו בלא קלפתה, לקלי עקמא צריך נטילה בברכה¹⁵.

15) ואף לשיטת הנודע ביהודה והחתם סופר [ראה ביה"ל לקמן ס"ו רעא ס"ג ד"ה של רביעית] שהביצים במונינו התקטנו ושיעור כביצה הוא כשני ביצים המצויות אצלנו, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ו ס"ו ס אות ג) שכאן בודאי חייב לברך בשיעור כביצה אחת, משום שגם שיטה זו אינה יותר מספק להלכה, וכיון שבחייב נטילה זו נחלקו הפוסקים אם שיעורה בכזית או בכביצה, אם כן הוא ספק ספיקא ולקולא [הוסיף, שאף אם נאמר שלענין חשש ברכה לבטלה לא אומרים ספק ספיקא לקולא, יש כאן צדדים נוספים להקל, ראה שם].

ולענין שיעור הומן לאכילת השיעור כביצה, בסידור הגרש"ז (סדר נטילת ידים בקצרה ס"ח) כתב שהשיעור שמצטרף לכביצה הוא שיאכל כל כזית בכדי אכילת פרס. וכן דעת הגרש"ז איערבך (נשמת אברהם ח"א ס"ו ר"י) שמי שיעור שלא יאכל כשני זיתים מהפת [שזהו שיעור כביצה] תוך כדי אכילת פרס לכל זית, יטול ידיו ולא יברך. אכן בשו"ת שבט הלוי (שם), כתב שאם יאכל רק כזית בכדי אכילת פרס ואת שאר הכביצה יאכל בשיעור זמן ארוך יותר, ועל כל פנים בשיעור אכילת פרס גדול כשיעור החתם סופר שהוא תשע דקות, יכול לברך. ודעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"א פל"א אות טו) שאם יאכל את הכביצה בשיעור אכילת הפרס הגדול והיינו תשע דקות, יכול לברך. והוסיף, שאף אם אוכל דברים אחרים וגם אם מדבר בינתיים לא מיקרי הפסק, ובלבד שיכוון מתחילה לאכול כביצה מהפת ולא יסיח דעתו מאכילת הכביצה עד שיאכלנה.

[שנה"צ ס"ק ט]

דעל שיעור פזית צריך נטילה מדינא וברכה¹⁶.

16) והחזו"א (ארחות רבנו ח"א עמ' עז) נהג בזה כהגר"א, ובסעודות השבת נטל ידיו ובירך על נטילת ידים ואכל רק כשיעור כזית, וכן חילק לכל המסובים רק כזית פת. ובשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ד

ס"ו מא) כתב שודאי לכתחילה טוב שיאכל כביצה, אבל גם אם אינו רוצה לאכול אלא כזית פת, צריך לברך על נטילת ידים. ודעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"א פל"א אות טז) שמי שקשה לו לאכול לחם, יכול לסמוך על הגר"א ולברך על נטילת ידים בפחות מכביצה.

[משנ"ב ס"ק י]

דאין צריך נטילה¹⁷ וכו', דאין צריך לברך 'המוציא'¹⁸.

17) ומי שבדעתו ליטול ידיו ולאכול שיעור פת החייב בנטילה, אלא שרצה קודם לכן לטעום מעט פת פחות מכזית [וטעימה זו היא בתוך שיעור אכילת פרס למה שיאכל אחר כך כשיעור], כתב בשו"ת אור לציון (ח"א ס"ו לה) שאף לדעת הסוברים שאין חייב נטילה על פחות מכזית, חייב בנטילה על אכילה זו, כיון שאכילת הפחות מכזית מצטרפת למה שיאכל אחר כך.

18) ודיון זה שאינו מברך על הפת ביאר לקמן (ס"ו ריב ס"ק ה) שזה דוקא כשאוכלה רק כדי להפיג את מרירות השתיה, אך אם כוונתו גם לאכילת הפת אין הפת נחשבת טפלה וצריך לברך גם עליה, וסיים שלכן טוב להימנע מלאכול פת למתק שתיית היין שרף, כי מי יוכל להבחין היטב אם הוא רק להפיג מרירותו או גם לטעור הלב.

ולענין מי ששותה שמן מפני שחושש בגרונו, ואוכל עמו מעט פת כדי שלא יוקנו השמן, הביא לקמן (ס"ו רב ס"ק כט) מחלוקת האם הפת טפילה לשמן או שלעילם באכילת הפת עיקר. והוסיף בשעה"צ שם (ס"ק ל), שאם מתכוון באכילת הפת גם להשביע רעבונו, מסתבר שלכל הדעות הפת עיקר ופוטרת את השמן.

[משנ"ב ס"ק יא]

היגנו אפלו ירק ופרות וכו'¹⁹.

19) ובאופן שהוציאו אותם מהמקור ויש עליהם רטיבות, נהג הגר"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"ג עמ' רט) לחשוש משום טיבולו במשקה, ונטל ידיו עליהם. אכן בשו"ת אבן ישראל (ח"ח ס"ו יג) כתב שבודאי אין על מים אלו שם משקה, ואין צריך נטילת ידים.

[משנ"ב ס"ק יב]

או להיות עליו משקה אין צריך נטילת ידים²⁰.

20) אכן פרי שהדרך לטבלו באופנים מסוימים, והוא טובלו בדבר שאין הדרך בכך, וכגון הטובל פרי בחלב וכדו', דעת הגרש"ז איערבך (מבקשי תורה ח"ד עמ' קכה) שצריך ליטול ידיו. וראיה לדבר מדין הכרפס בליל הסדר, שאין דרך להטבילו במי מלח ואף על פי כן חייב בנטילה.

[משנ"ב ס"ק יג]

שאר מיני משקין הנקטטין מן הפרות אינם חשובין משקין²¹.

21) לענין יין שהחמין ונעשה חומץ, כתב השו"ע לקמן (ס"ו תעג ס"ו) שהטובל בחומץ נוטל ידיו, ובמשנ"ב שם (ס"ק נא) ביאר שהטעם הוא מדין דבר שטיבולו במשקה [וראה באר היטב (ס"ק ו) שהביא הלכה זו, וכן הכף החיים (ס"ק לג)].

[משנ"ב ס"ק יד]

עד שאין בהם טופח על מנת להטפח²², לא חשיבי משקה²³, ודעת התוספות, שאפילו חזרו ונמוחו אחר כך²⁴ וכו', וצ"ע הוא מערב בשענה, ונהתיכו²⁵ וכו', על-ידי מלגלג, יש להקל²⁶.

הלכות נטילת ידים סימן קנח

באר הגולה מז

ז' בתי' יוסף ח' חליו
ק' י' ט' מדברי
הרשב"א שם
י' מרדכי פרק ח'
דבבכת

(ט) (טז) חלב טל (י) (יז) דם (יח) מים). 'ולא נתגבב, ואפלו (יט) אין ידיו נוגעות במקום המשקה, צריך נטילה (כ) בלא (יא) [וא] ברכה: הגה ואפלו אינו מטביל רק ראש (ע) הנרק או הפרי (כא) אפלו הכי יטל בלא ברכה (בי): ה' ה' הנוטל ידיו לפרות (כב) הרי זה מגפסי הרוח: הגה ודוקא שנוטלן בתורת חיוב, אכל אם נוטלן משום נקיות (כג) שלא היו ידיו נקיות מתר (גהנת סמיק). 'ובבשר צלי, (כד) יש מי ששנאה מדברי אף-על-פי שמהל טופח עליו דינו כפרות. 'ותבשיל (ג) מחטים (כה) והם נגובים (כו) דינו כפרות:

שער השובה

באר היטב

והביא ראיה מפתיתין פרק בתרא דתרומות, ע"ש: [וא] ברכה. עב"ט. ועין ברי" שם אחר שבדף בהמ"ז חקו הביאו לפניו דבר שטבולו במשקה א"צ לטל ידיו, ונקיטתיה מסבא ושבו מצטיה בשם הרדב"ז כו', ועין שם שאפלו לא היה יודע שביאו לפניו ולא נהפך בשעת נטילה, אין צריך נט"י פעם אחת כיון שלא הסיח דעתו מידיו, עין שם. וקצת צ"ע דאס"ן לאכל פת נפי, ומה בכך שסתפק מסעדת פת: וערוך לומר ולעצן דבר שטבולו במשקה יש להקל טפי:

נקיות, וכל"ח כ' דהעולם נוהגים שלא לטל ידיו ויש להם על מי שסמכו, שהתוספות סוברים פן, מ"א, ועין שצ"ח וקניס. ובמשה"י יוסף סימן יח כתב דהמקל הוא מקבל המגולו בנט"י הנפקר מן העולם ותכב נדו, ע"כ ד"א שמים תהר בדבר ולא יחש למנהג הרע, ע"ש: (יז) הנרק. וה"ה אם אוכל בכך צריך נטילה לנרש שטבולו במשקה, מיהו אם הטבול הוא במשקה שהוא מבשיל, גם למאן דמחמיר לטל ידיו גם במבשיל, אם אוכל בכך אין להחמיר, דתרי חמרות לא בכדין, שכנה"ג ומשה" יוסף שם, ע"ח: (ג) מחטים. רש"ל כתב דבכל הני אפלו משקה טופח עליהם לא נקרא טבול במשקה, ולא גזרו אלא כמה שצריך לטבול באותה אכל לא בלחלוית

משנה ברורה

שמים אינם בכלל משקה: (טז) חלב. והוא הדין (י) מייחלב (יח) או חמאה בשנמוחה⁽²⁷⁾, ולכן הטבול בהם דבר-מאכל צריך לטל ידיו, ואם היה החמאה (יט) קרושה אין צריך לטל ידיו, דחמאה קרושה הרי כאכל. והאוכל דבר המטגן בחמאה (כ) כשהיא לתה על-גב, צריך לטל ידיו: ובחמ"א אדם כסת, ודוקא לשנמוחה החמאה בפחית בשעת הטגון קדם שהניח האכל לתוכו ונעשה עליה שם משקה מקדם, אכל לשנמוחה אחר-כך, קנא לן דמשקה הבאה לתקן אכל, אכל הוא. והאוכל דבר המטגן בשמן או במי-ביצים, לבלי עלמא לא הרי משקה [אחרונים]: (יז) דם. כדי נסכה, דהא אסור לאכל דם, ונד דגים ותגבים לא מקרי משקה. ואולי דמרי שאוכל המאכל בטבול קדם מפני רפואה ופחות-נפש: (יח) מים ומלח (כא) העשוי ממים הרי משקה, ולכן אם אוכל צנן במלח הרי דבר שטבולו במשקה וצריך לטל ידיו [דה"ח]. ונראה דמרי כשהמלח היה לתה בשעת טבול, דבסתם מלח שהוא קרוש, הלא אין שם משקה עליה, וכנ"ל באות יד: (יט) אין ידיו נוגעות. גזרה שמה יגע בו: (כ) בלא ברכה. פי יש מקצת הראשונים דסברי שלא הצריכו חכמים נטילת ידים לדבר שטבולו במשקה אלא בימיהם שהיו אוכלים בטהרה, מה שאין פן עכשו שכלנו טמאי ממים, ולכן לא יברך על נטילת ידים' שספק ברכות להקל⁽²⁸⁾. והנה במגן-אברהם הביא בשם הלח"ס המודות דהעולם נוהגים שלא לטל ידיו ויש להם על מה שסמכו, הניו על מקצת הראשונים הנ"ל, אכל הרבה אחרונים החמירו מאד בדבר וכתבו דהערך רוב הפוסקים דצריך נטילה מדינא אף בזמן הזה, ועין בבאור הגר"א שגם דעתו פן, והחמיר מאד בזה שאף צריך לברך על זה, ולכן אף דהעולם אין נוהגין לברך, על-פל-פנים אין להקל לאכל בלי נטילה⁽²⁹⁾. וצריך לזה (כ) כל דיני נטילה כמו לתת⁽³⁰⁾. ומכל מקום בפחות מפצית נראה לי פשוט * שאין להחמיר בזה כלל⁽³¹⁾, דאפלו בפת, הרבה אחרונים מקלילים⁽³²⁾, וכנ"ל במשנה ברורה: (כא) אפלו

שער הציזין

גם בינו ומים לא חשיבי משקה, פן מוכח מהתוספות, וכן כתב בהד"א בר"ש פ"ג דטהרות, וכן כתב באלה רבה ובמחצית-השקל, ובסודו הגאון מיליא הלכות נט"י משמע שם ידיו או מים אפלו קשהם קרושים חשיבי משקה, ואינו כן, ואפלו אם תמצוי לומר דסבירא לה דידן קרוש חשיב משקה, דירפ"ש המשנה שם כפוש תרומב"ם, על-כ"פנים במים איתא בחוספמא בהרי"א דכשהם קרושים לא חשיבי משקה, וצריך עיון, ואולי חסר שם בדפוס כמות "אפלו חזרו ונמחו" הנתוב במגן-אברהם: (י) משנה במכשירין פרק ה' ועין באר היטב ועין פרי-מגדים: (יא) ט"ז ודך-הסיים: (יב) ואם טבל מאכל חם ונמוח על-ידיה, משמע מסתי-אדם דאין צריך נטילה. מיהו כל זה שרן אם לא טבל רק פעם אחת, אכל קשבל המאכל אחר-כך עוד פעמים כשכבר היה החמאה נמוח, מסתברא דצריך נטילה: (ג) דרך-הסיים: (כא) ומלח שחופרת מן התרקע מצדו בפרי-מגדים להקל⁽²⁸⁾. (כב) פרי-מגדים. עוד כתב דאפשר שיש להקל בכורך ידיו במפה או שבוש כפתי-ימים⁽³⁴⁾, ע"ש: (ג) פשוט: (ד) מאמר-מדברי ורש"א: (ה) מגן-אברהם ורש"א ואלה רבה והגר"א: (ו) מגן-אברהם: (ז) ט"ז וכן מוכח מגן-אברהם: (ח) ט"ז וכן מוכח מגן-אברהם: (ט) ט"ז והגר"א ודך-הסיים ותי-אדם ומגן-אברהם: (ט) אחרונים: (א) עין בדרך-הסיים ומתי-אדם: (ב) דרך-הסיים, ועין באלה רבה:

(*) הגיה"ה (מתחבר): אקנם משהו (סימן תפ"ו) לא מוכיח ע"כ, ע"ש, ובטלה דעתי מפני דעתו הרקבה (וע"ש) תרומם: 1 מלקפונים. כה"ל סי' תעג ט"ו) ובכסת תעג כה"ל ד"ה 'פחות מכות' נשאר בזה ביצרך עיון לדינא, ע"ש.

הַלְבוּת נְטִילַת יָדַיִם סִימָן קִנְיָה

המשך מעמוד 92

הוסיף שאולי קים ליה לחיי אדם שאין אנו רגילים בריסוק, וההיתוך שאנו עושים הרי הוא כריסוק, וכתב שם שנראה שכשחותרים את החלות ונותנים לתוך הכלי הרי הוא ריסוק, ולכן כל דבש הוא לאחר ריסוק. והוסיף שכל דבש שריסוקו סתם דינו כמשקה.

26) וכעין זה כתב להלן (ס"ק כו) לענין פירות המבושלים במים שיש דעות בין האחרונים אם צריכים נטילת ידים, ועל כן נכון להחמיר לאכלם על ידי כף. ואף שלקמן (ס"י קסג ס"ב) לענין אכילת פת כתב השר"ע שאף כשאוכל על ידי מזלג חייב ליטול ידיו, צריך לומר כמו שכתב השר"ע הרב (כאן, ראה גם קסג ס"א), שהאיסור לאכול במזלג בלא נטילה אינו מעיקר הדין אלא רק מחמת חשש שמא יגע ביד, ואין לגזור זאת במקרים שיש מתירין אף ליגע ביד.

22) היינו, כמו שביאר לקמן (ס"י קסב ס"ק כט) שהנוגע במשקה תירטב ידו עד שיוכל להרטיב מקום אחר.

ומבואר מדבריו כאן, שאף אם אינם קרושים וקשים כאבן אלא רכים, אינם נחשבים משקה, וכמו שכתב הנשמת אדם (כלל לו אות ג), שכיין שאין בהם טופח על מנת להטפוח, אינם חשובים משקה.

23) לענין דבש, כתב החזו"א (טבול יום ס"ד ד ס"ק יח) שהדבר שנוי במחלוקת, ולדעת הרמב"ם הוא נחשב משקה אף כשהוא קרוש.

24) אמנם דעת החזו"א (שם), שבוודאי דין משקים עליהן שהרי נימוחו.

25) והחזו"א כתב (שם), שאין הדבר תלוי בהתכה אלא בריסוק חלות הדבש, כמו שמובא במשנה בעוקצין (פ"ג מ"א) בשם בית הלל [אך

הַלְבוּת נְטִילַת יָדַיִם סִימָן קִנְיָה

המשך מעמוד מח

תשקצו. ומה שהחמירו שלא לאכול בלא ניגוב מחמת המיאוס, זהו רק בשעת הנטילה ובצירוף שיש כאן גם טומאה. וסיים שלכן מסתבר שאין זה איסור גמור שמי שעובר עליו יחשב עבריו [והוסיף, שגם לדעת הב"י שיש לנגב את הידים משום הטומאה שבמים, מסתבר שאין בזה איסור ממש שהורי אף כשנטהרו על ידי השניים החמירו לכתחלה שינגב ידיו].

[משנ"ב ס"ק מן]

וְלִכְּן גַּם בְּטִבְיַלַּת יָדַיִם לֹא תִקְנוּ בּוֹ נְגוּבָה⁵⁸.

58) אמנם החזו"א (א"ח ס"י כה ס"ק י, אך ראה מה שכתב סוף ס"י כד וצ"ע, ושונה הלכות ס"ט) כתב, שגם במטביל ידיו יש להחמיר לנגב אותן, כיון שבראשונים יש ביאור אחר בדברי התוספתא [הדערוך השלחן (ס"י)] כתב שלא ראינו מעולם לאכול בידיים לחות ומכוער הוא, ולכן נחשב גם הניגוב מן המצוה, וכן המנהג הפשוט ואין לשנות].

(א"ח ס"י כה ס"ק י) כתב שנראה שדינו שוח לניגוב, כיון שעיקר טעם הניגוב הוא משום מים שעל ידיו שלא יטמאו את הלחם, או משום מיאוס, ואם יתייבשו שוב אין את החשש.

ולענין ייבוש הידים על ידי מכשיר המוציא אויר חם לייבוש הידים, דעת הגרי"ש אלישיב (אשרי האיש ח"א פ"א אות ז) והגר"ש וואנר (קובץ מבית לוי ח"י עמ' יח) שמועיל לייבש הידים באופן זה. ובשרית בצל החכמה (ח"ד ס"י קמא) כתב שבנטול ידיו בפחות מרביעית שהמים שעל ידיו טמאים, אין מועיל הייבוש על ידי אויר, כיון שבאופן זה מקצת מן המים הטמאים נבלעים בתוך ידיו [ומסתבר שלדעת השר"ע הרב הכף החיים המובאים בתחילת ההערה, לא די בייבוש באויר חם אלא צריך דוקא לנגב במפה].

57) ומ"מ כשידיו לחות שלא ממימי הנטילה אין חוששים משום מיאוס, וכתב בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ב ס"י נג) שמוכח מזה שאכילה בידיים וטובות אינה מאוסה כל כך שיהיה בזה איסור ממש מחמת כל

הַלְבוּת נְטִילַת יָדַיִם סִימָן קִנְיָה

המשך מעמוד מט

שאיין דרך להשתמש בו צריך יחוד לעולם. וראה מה שכתבנו שם.

25) ובספרו מחנה ישראל כתב (דינים, פ"ג אות ד), שאם הוא בדרך ואין לו כלי אחר, יטול ידיו בכיסוי הכלים ולא יברך, ומ"מ יכרוך ידיו במפה ויאכל, כדי שלא יגע באוכלים [ולענין כוס של ברכה, כתב לקמן (ס"י קפג ס"ק יא), שיכול להשתמש בכיסוי כלים אף שלא נעשו לקבלה אם אין לו אחר].

[משנ"ב ס"ק טז]

וְלִמְעַלְמָה עַל גִּבְהָ יֵשׁ בָּהּ חֶלֶל לְקַבְּלָהּ²⁶.

26) דעת החזו"א (א"ח ס"י כב ס"ק ג) שבאופן זה שחללה למעלה, אם הוא עשוי לקבלה נחשב כלי הראוי לתשיש. ורק במקום שחללה כפי למטה שבצורתו זו אינו ראוי לקבל משקים, אין נטילים ממנו.

23) וכשהתקין לכיסוי הכלי בית מושב, כתב החזו"א (א"ח ס"י כב ס"ק ב) שאפשר ליטול בו את הידיים אף על גב שאין דעתו להשתמש בו, כיון שכבר נחשב ככלי [ונסיים, שכל שכן בכיסוי כלי שלא היה אפשרות לשים בו מים, חקק בו בית קיבול למים, שנטלים בו ידיים].

24) ואם יש לייחד דוקא בפה או שמועיל גם יחוד במחשבה, כתב לקמן (ס"י רנט ס"ק ה) לענין המובא בשו"ע (שם ס"א) שמוכין נחשבים מוקצה אלא אם כן יחוד לצורך הטמנת הקדרות לשבת, שמשפיק לייחודן במחשבה בעלמא ולא צריך יחוד בפה [וכן הוכיח מדברי ראשונים בשעה"צ לקמן ס"י שח ס"ק פה].

ולכמה זמן צריך לייחוד, כתב לקמן (ס"י שג ס"ק עג) לגבי דבר מוקצה שרוצה לייחודו לתשיש, שכשמייחד לצורך דבר שהדרך להשתמש בו כך, מספיק יחוד ליום אחד, אולם כשמייחד דבר לצורך שימוש